

MAZOWIECKIE
CENTRUM POLITYKI
SPOŁECZNEJ

25^{lat} Mazowsze

„Metody pracy i aktywizacja osób w kryzysie bezdomności”

---

18 września 2023 r.

Prelegent: Barbara Turzyńska

Szkolenie jest finansowane ze środków Samorządu Województwa Mazowieckiego.
Usługa jest wykonywana w ramach zadań realizowanych przez Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej.

Art. 6 pkt 8 ustawy o pomocy społecznej Dz.U.2021.2268 - osoba bezdomna - osobę niezamieszkującą w lokalu mieszkalnym w rozumieniu przepisów o ochronie praw lokatorów i mieszkaniowym zasobie gminy i niezameldowaną na pobyt stały, w rozumieniu przepisów o ewidencji ludności, a także osobę niezamieszkującą w lokalu mieszkalnym i zameldowaną na pobyt stały w lokalu, w którym nie ma możliwości zamieszkania.

Bezdomność jest bardzo złożonym zjawiskiem, można wy-różnić różne jej postacie i rodzaje. P. Koegel i A. Burnan następująco kategoryzują bezdomność:

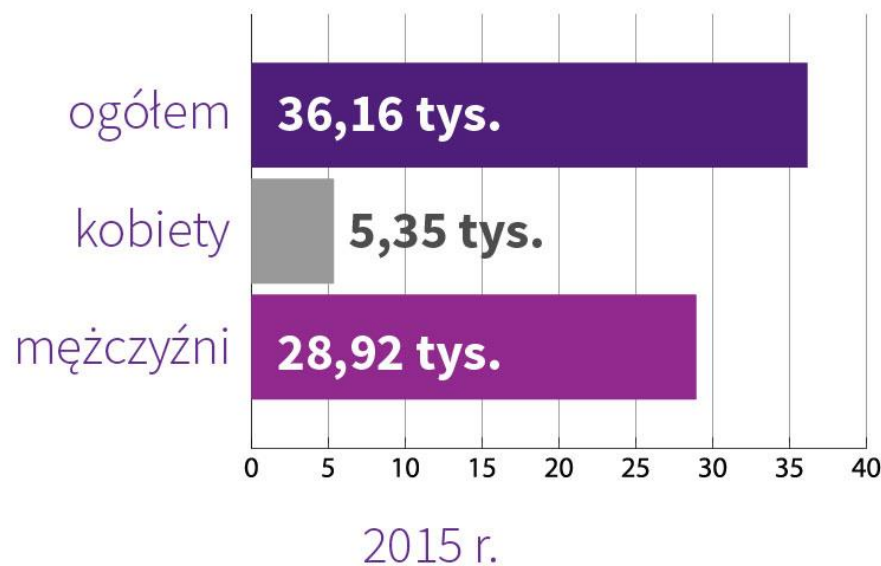
- krótkotrwała, ostra; dotyczy osób, które utraciły miejsce zamieszkania w wyniku szczególnego zbiegu okoliczności;
- okresowa czyli cykliczna, o której (choć nie należy do rzadkości) niewiele wiemy;
- długotrwała – przewlekła, która jest kumulacją różnych negatywnych zjawisk dotyczących analizowanego problemu, m.in. przypadki chorób psychicznych.

Zważywszy na przyczyny, najogólniej można dokonać podziału bezdomności na:

- dobrowolną, która jest wyrazem wyboru takiego stylu życia;
- spowodowaną przyczynami obiektywnymi – niezależnymi od człowieka;
- będącą wynikiem rozwoju cywilizacyjnego.

#Pomoc

Liczba osób bezdomnych

Ministerstwo Rodziny,
Pracy i Polityki Społecznej

Źródło: dane MRPiPS

Przyczyny bezdomności, jak i samo zjawisko, nie są jednoznaczne i uwarunkowane są wieloczynnikowo. Najogólniej ująć je można w następujących kategoriach:

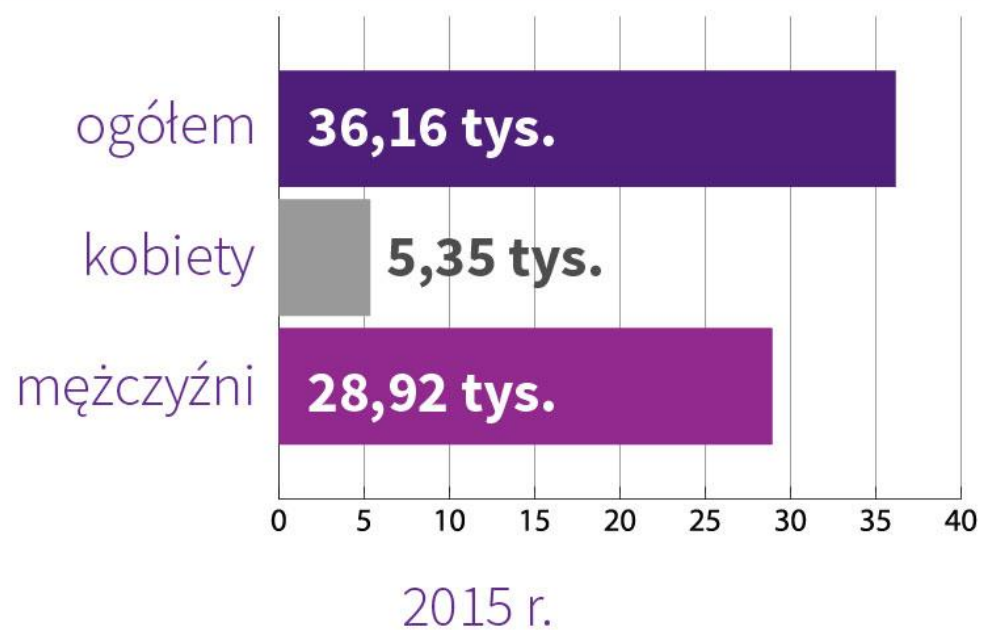
- własny wybór człowieka - choroba psychiczna, alkoholizm lub zażywanie innych używek (w tym narkotyki), bezrobocie, brak środków finansowych, konflikty w rodzinie, niekorzystne warunki życia w okresie dzieciństwa,
- mogą znajdować się w samej jednostce, lub są zewnątrz na nią skierowane (np. bezrobocie, klęska żywiołowa, recesja), ewentualnie tkwią w polityce państwa, które może powstrzymać rozwój ubóstwa.

Uzupełniając powyższe określenia i podziały, należy przedstawić pojęcie „bezdomny”. **Bezdomny** to człowiek nieposiadający dóbr materialnych, żyjący na bieżąco, czyli dniem dzisiejszym. Są mu obce zachowania dotyczące przezorności oraz dbałości o przyszłość własną i najbliższych. Biorąc pod uwagę powyższą definicję, można wyodrębnić cztery kategorie osób bezdomnych:

- zdolni do samodzielności życiowej bezdomni z przymusu;
- niezdolni do samodzielności życiowej bezdomni z przymusu;
- zdolni do samodzielności życiowej bezdomni z wyboru;
- niezdolni do samodzielności życiowej bezdomni z wyboru.

#Pomoc

Liczba osób bezdomnych

Ministerstwo Rodziny,
Pracy i Polityki Społecznej

Źródło: dane MRPiPS

Na gruncie polskim klasyfikacja przyczyn bezdomności dokonywana jest przez wielu autorów. Bardzo szczegółowego podziału dokonała A. Durcz-Walczak, która najczęściej występujące czynniki, implikujące omawiane zjawisko, określa jako:

- **społeczne:** należy do nich sytuacja społeczno-ekonomiczna, której efektem jest bezrobocie, brak miejsc w szpitalach i zakładach opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi niewymagających ciągłej hospitalizacji, brak miejsc dla rencistów, emerytów i starców w domach opieki społecznej, brak troski o wychowanków opuszczających domy dziecka, brak środków i miejsc dla osób zarażonych wirusem HIV;
- **związane z chorobami i patologią,** do których można zaliczyć alkoholizm, przestępczość, brak opieki ze strony najbliższych, w wypadku kobiet – prostytutkę (choć w ostatnim okresie młodzi chłopcy również realizują ten proceder) zachowania psychopatyczne mężczyzn w stosunku do kobiet (znęcanie się nad rodziną);

- **natury psychologicznej** (występują znacznie rzadziej niż dwie poprzednie przyczyny), do których możemy zaliczyć przede wszystkim świadomy wybór innego sposobu życia, odmiennego systemu wartości – generują typ „wiecznego wędrowca i tułacza”;
- **natury prawnej**, np. eksmitowanie z budynku mieszkalnego lokatora z powodu długów i zaległości w opłatach czynszu.

K. Wierzbicka natomiast wskazała na istnienie pięciu czynników bezdomności:

- osobowościowych, środowiskowych, systemowych, zdrowotnych i przypadku losowego.

Najczęstszymi przyczynami bezdomności według S. Sidorowicza są:

- pogłębiające się ubóstwo;
- utrata pracy;
- brak lub zniszczenie oparcia społecznego;
- emigracja i migracja;
- niepełnosprawność umysłowa;
- wychowanie w warunkach skrajnej deprivacji uczuciowej;
- uzależnienie od substancji psychoaktywnych;
- choroby psychiczne;
- proces deinstytucjonalizacji (zamknięcie, niekiedy na mocy ustawy, dużych szpitali psychiatrycznych).

Etapy bezdomności

Przejście do stanu bezdomności poprzedzone jest wieloma czynnikami, np.:

nieszczęściem, zaburzeniem osobowości, utratą zdrowia, zachowaniami agresywnymi lub pasywnymi, uzależnieniami wszelkiego rodzaju.

Stan przejścia trwa przez dłuższy czas. Wówczas kumulują się różnego rodzaju negatywne zjawiska, z którymi człowiek próbuje sobie radzić, a jednocześnie z nimi walczy, aby odsunąć od siebie perspektywę bezdomności. Pozbawia go bowiem ona nie tylko dóbr materialnych, ale również pozycji społecznej, a tym samym godności osobistej.

Bezdomni tracą ambicje, podejmują czynności, których wcześniej by się wstydzieli i które dotąd uważali za poniżające człowieka, np. żebractwo, wybieranie pokarmu ze śmietnika, spanie w przypadkowych miejscach.

Bezdomni przestają mieć jakiegokolwiek plany, żyją z dnia na dzień, wycofują się z życia i jednocześnie nie podejmują działań w celu zmiany własnej egzystencji.

Bardzo niebezpieczną granicą jest akceptacja stanu własnej bezdomności i utożsamianie się z innymi bezdomnymi.

Na pierwszym etapie człowiek napotyka na swojej drodze trudności, z którymi nie może sobie sam poradzić pomimo podejmowanych prób.

- Często sięga po alkohol, narkotyki czy inne używki, co prowadzi w konsekwencji do długotrwałego ich zażywania oraz utraty pracy zawodowej i rozpadu rodziny, która jest podstawą właściwej egzystencji każdego człowieka.
- Pierwszym krokiem w bezdomność, kiedy następuje rozpad rodziny lub załamanie planów życiowych osoby młodej, są ucieczki z domu.
- Takie zachowania występują coraz częściej, ponieważ dzieci i młodzież nie radzą sobie psychicznie z trudnościami, z jakimi przychodzi im się współcześnie mierzyć.
- Najłatwiejszym rozwiązaniem staje się więc odsunięcie sytuacji sprawiającej jakąkolwiek trudność czy będącej przyczyną bólu, czyli ucieczka z domu. Od takiej decyzji do bezdomności jest tylko jeden krok.

Drugi etap to ubóstwo, które jest niekiedy ceną transformacji społeczno-ustrojowej w Polsce, ale również ewentualnych błędów polityki społecznej państwa. Liczba osób zbliżających się do granic ubóstwa ciągle rośnie. Jest ono związane nieodłącznie z bezrobociem, najpoważniejszym problemem społecznym i gospodarczym w naszym kraju. Bezrobotny powoli traci zasoby materialne, stopniowo poddaje się bezradności, ma poczucie, że jest zbędny. W ostateczności ewoluuje w kierunku bezdomności. Zjawisko ubóstwa odnosi się nie tylko do kategorii materialnych, ale może mieć również wymiar społeczno-kulturalny, polityczny, psychologiczny i fizjologiczny.

Najczęściej rozpatruje się trzy płaszczyzny ubóstwa:

- materialne, gdy brakuje środków do podstawowej egzystencji;
- kulturalne, gdy mamy do czynienia z minimalizacją wartości, ideałów, doświadczeń, z brakiem kontaktów ze środowiskiem i kulturą;
- społeczne, gdy osoba lub rodzina zamyka się przed kontaktami z innymi ludźmi.

Etap trzeci to stawanie się bezdomnym w różnych wymiarach: kulturowym, egzystencjalnym, psychologicznym, etyczno-moralnym. W tej fazie bezdomny traktuje sytuację, w której się znalazł, jako przejściową.

- Czyni on wszelkie starania, ale bez większego sukcesu, aby pozyskać pracę, odłożyć pieniądze, ograniczyć nadużywanie alkoholu.
- Ciągle ma nadzieje, że wróci do domu rodzinnego, przyjaciół, normalnego życia. Jednak w sytuacji, w jakiej się znajduje, moment ten oddala się zamiast przybliżyć.
- Stały brak środków finansowych powoduje, że nie są zaspokajane jego podstawowe potrzeby, a w świadomości są one już nawet redukowane.
- Na tym etapie następuje stopniowa akceptacja własnego położenia. Człowiek zaczyna docierać do miejsca pobytu innych bezdomnych i się z nimi utożsamiać.
- Należy jednak podkreślić, że emocjonalna i świadomościowa akceptacja utraty dotychczasowego trybu życia trwa najdłużej.

Etap czwarty to przystosowanie się do bezdomności.

- Jednostka nie podejmuje już żadnych prób, aby zmienić stan swojej egzystencji.
- Godzi się na bezdomność ze wszystkimi jej konsekwencjami: głodem, ubóstwem, brakiem poczucia bezpieczeństwa, szacunku.
- Na tym etapie następuje psychiczna akceptacja stanu bezdomności i całkowite zubożenie. Zanika samokontrola. Człowiek odstępuje od pewnych dotychczasowych zachowań, zaczyna troszczyć się tylko o jedzenie, spanie i najczęściej o alkohol oraz papierosy. W tej fazie pojawia się tzw. dobre poczucie wynikające z faktu bycia bezdomnym.
- Po dłuższym czasie rodzi się nawet świadomość, że stan ten jest wyjątkowy, stanowi pewne wyróżnienie, wyjątkowość, przywilej. Generuje to niechęć do innego stylu życia. Bezdomny przyjmuje postawę roszczeniową i mówi o krzywdzie, jaką wyrządziło mu społeczeństwo.
- Z tej fazy bardzo trudno wyjść człowiekowi bez pomocy z zewnątrz, przypadki powrotu do normalnego życia są rzadkie.

Etap piąty, końcowy to bezdomność właściwa – utrwalona.

- Często nazywany jest fazą chroniczną.
- Charakteryzuje się pełnym przystosowaniem do stanu bezdomności i trwa od 6 do 10 lat.
- Na tym etapie bezdomny to człowiek tragicznie samotny, odepchnięty lub uciekający od innych ludzi, często zagubiony, dezorientowany, bez wiary i nadziei.
- Jego funkcjonowanie we wszystkich sferach życiowych jest upośledzone.

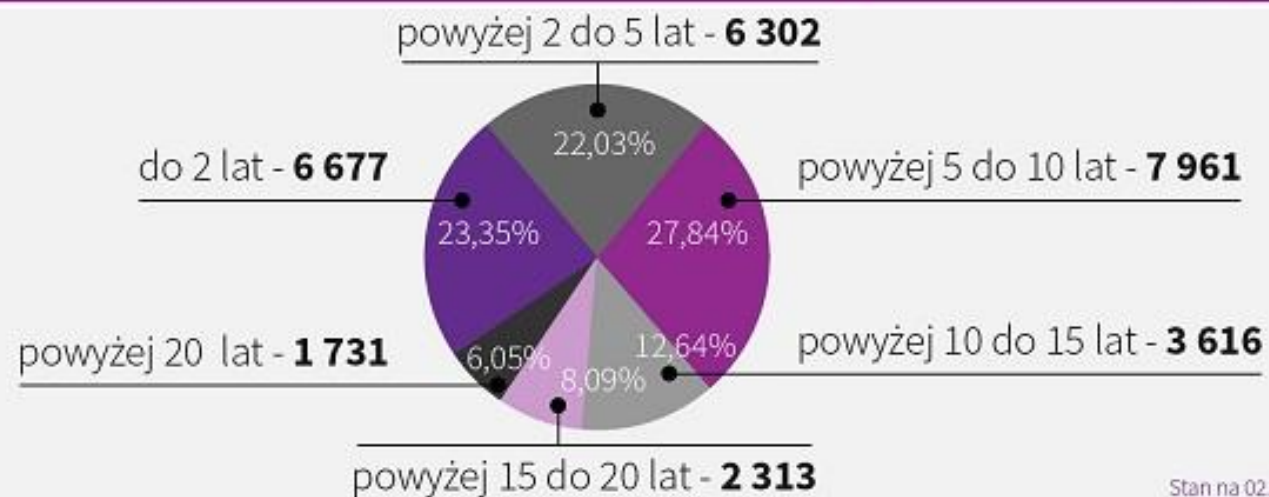
Analiza przypadku – „Straciłem wszystko: syna, żonę i zdrowie”. Historia Roberta.

Jestem ponad pięćdziesięcioletnim mężczyzną, który w życiu wiele przeszedł. Trudno powiedzieć, które z moich przeżyć było najgorsze... śmierć mojego 18-letniego syna, który miał raka... wypadek samochodowy, który spowodował trwały uszczerbek na moim zdrowiu i wyglądzie, śmierć mamy czy rozwód z żoną po kilkunastu latach małżeństwa. Może to za dużo jak na jednego człowieka?

Chyba po trochu wszystko to złożyło się na moją bezdomność, a jej konkretnym początkiem był moment, kiedy siostra, wykorzystując mój pobyt za granicą, wymeldowała mnie z mieszkania należącego do naszej mamy. Po powrocie do Polski czekał na mnie wyrok eksmisji... przez dwa miesiące mieszkałem u przyjaciela, ale ile można siedzieć komuś na karku. Na wynajęcie mieszkania nie było mnie stać. Po wypadku samochodowym, którego konsekwencją była operacja głowy i wycięcie ogromnego krwiaka, nie byłem zdolny do pracy.

#Pomoc

Czas pozostawania osobą bezdomną

Stan na 02.2019 r.

Ministerstwo Rodziny,
Pracy i Polityki Społecznej

Prawidłowe postępowanie z osobą bezdomną, kwalifikującą się do usamodzielnienia:

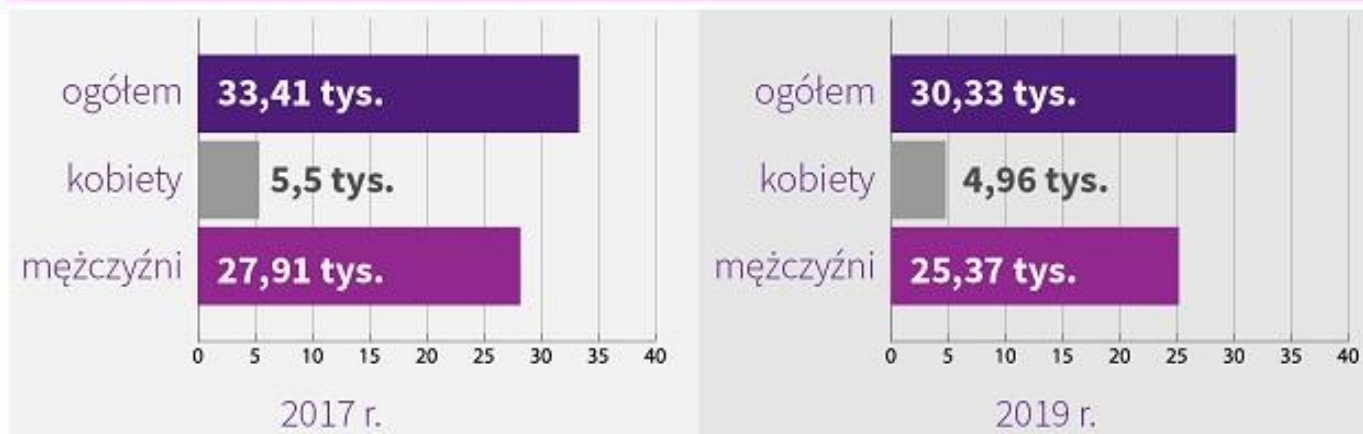
- diagnoza - motywacja do podjęcia adekwatnej terapii;
- podjęcie terapii;
- wdrożenie programu resocjalizacyjnego;
- ukończenie terapii;
- hostel readaptacji społecznej;
- próba włączenia osoby w zdrową grupę społeczną;
- szkolenia zawodowe;
- podjęcie pracy w stworzonych, wspieranych miejscach pracy;
- usamodzielnienie lub częściowe usamodzielnienie;
- stały kontakt i monitorowanie.

Praca z filmem

<https://www.youtube.com/watch?v=rS0umco0Qgg> - „Rozmowa z bezdomnym”

#Pomoc

Liczba osób bezdomnych

Ministerstwo Rodziny,
Pracy i Polityki Społecznej

Pomoc osobom bezdomnym

Pomoc społeczna jako instytucja polityki społecznej państwa, jako instytucja polityki społecznej państwa, ma za zadanie:

- nieść pomoc jednostkom i rodzinom w przezwyciężaniu ich trudnych sytuacji życiowych, których nie są w stanie pokonać wykorzystując własne środki i możliwości;
- pomoc społeczna wspiera osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie.

Analiza przypadku – „Na tym świat polega, żeby się szanować”. Historia Eugeniusza

Eugeniusz, jestem z Żarowa, mam trzydzieści dwa lata, nie. Wylądowałem na ulicy tak: proste, to było krótko. Kurde, pojechałem do Niemiec, tam zostałem przez trzy lata, przyjechałem z powrotem do Polski, myślałem... a przyjechałem, bo mnie policja przywiozła, bo mnie listem gończym poszukiwali. No, to mnie od razu do kryminału. Wyszedłem z kryminału i od razu o, zajechałem do domu, a tam jakiś gościu otwiera. No i z powrotem idziemy do urzędu gminy i tego, no i co mi powiedzieli, że już straciłem te tamtą chałupę, bo przez trzy lata nie płaciłem rachunków, ani niczego. No i co mam dalej powiedzieć – dlatego wylądowałem na ulicy.

Mama nie żyje, tato nie żyje. Mama miała czterdzieści dziewięć lat jak zmarła na raka, tato zmarł na gruźlicę – miał pięćdziesiąt lat. Może by do tego sytuacji nie doszło, nie, co teraz jest, ale za szybko oni odeszli. Mam jeszcze, o, brata, siostrę mam, ale oni może już zapomnieli o mnie.

Siedziałem za włamania, kradzieże, no, ale to było jeszcze za małolata, jak to robiłem, a później mi wszystko zaczęli odwieszać i dlatego poszedłem siedzieć. Bo tak, było wszystko w porządku, dopóki sobie nie przeskrobałem, o, piciem piwa na ławce. Podjechali do mnie, no to dobra – kolegium i za kolegium poszedłem siedzieć, miałem tylko trzy miesiące, a z trzech miesięcy się zrobiło siedem lat. Wszystko mi podwieszali. Miałem dziewczynę, Monikę, ona za tydzień umarła. Rak żołądka i po dziewczynie, dwadzieścia dwa lata. No i zmarła. A jeszcze miałem wtedy mieszkanie, jeszcze miałem, bo po mamie, nie. Mama, jak zmarła, to przeszło na mnie, nie. I wtedy zacząłem chlać tak totalnie, że oh. Pojechałem do Niemiec, w Niemczech posiedziałem trzy lata, potem wróciłem. Takie życie. A teraz żyję z dnia na dzień, no bo jak mam żyć. Może dzisiaj będzie dobrze, może jutro będzie lepiej, Nie wiadomo. No kto to wie. A może umrę jutro... Skąd ja mogę wiedzieć. No taka jest prawda.

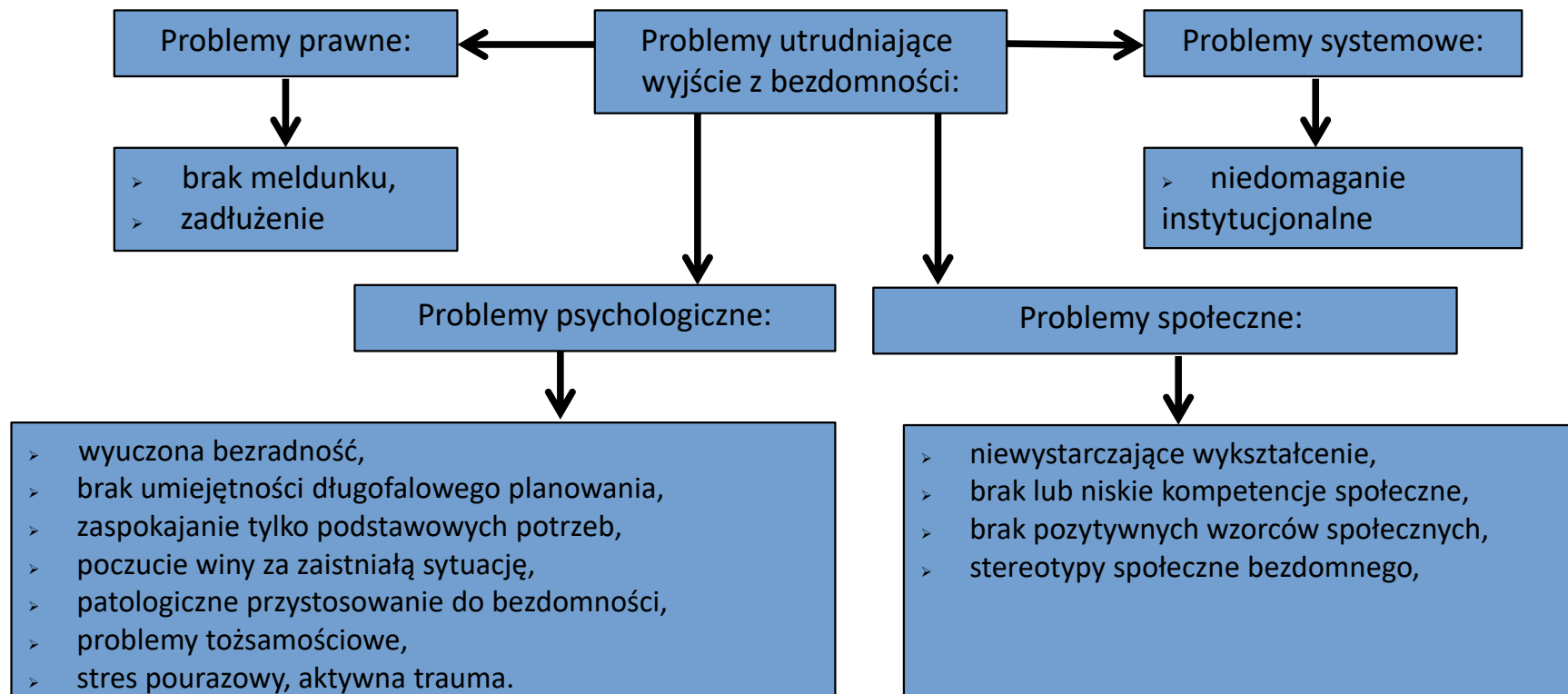
Szanse wyjścia z bezdomności na różnych etapach wchodzenia w bezdomność i wsparcie socjalne na poszczególnych etapach

Cele - działania na poszczególnych etapach wychodzenia z bezdomności.

Problemy utrudniające wyjście z bezdomności

Praca z filmem

https://www.youtube.com/watch?v=2eG_eO6_uFU „Bezdomny Marcin - Poruszająca Historia”

Wsparcie osób bezdomnych

- Reguluje ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej, wymieniając świadczenia, które przysługują osobom bezdomnym.
- Osoba lub rodzina ma prawo do schronienia, posiłku i niezbędnego ubrania, jeżeli jest tego pozbawiona.
- Udzielenie schronienia następuje przez przyznanie tymczasowego miejsca noclegowego w noclegowniach, schroniskach, domach dla bezdomnych i innych miejscach do tego przeznaczonych.
- Przyznanie niezbędnego ubrania następuje przez dostarczenie osobie potrzebującej bielizny, odzieży i obuwia, odpowiednich do jej indywidualnych właściwości oraz pory roku.
- Pomoc doraźna albo okresowa w postaci jednego gorącego posiłku dziennie przysługuje osobie, która własnym staraniem nie może go sobie zapewnić.
- Przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom bezdomnym.
- Pomoc w formie pracy socjalnej, poradnictwa specjalistycznego, pomoc w załatwieniu spraw urzędowych i bytowych.

Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej Pokonać bezdomność. Program pomocy osobom bezdomnym (art. 23 ust. 1 pkt 7a ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej)

Głównym celem Programu jest inspirowanie i wspieranie działań nakierowanych na przeciwdziałanie i rozwiązywanie problemu bezdomności. W ramach celu głównego wyznaczone są następujące Moduły wraz z celami szczegółowymi:

MODUŁ I: PROFILAKTYKA Cel: Zapobieganie bezdomności przez prowadzenie działań profilaktycznych.

MODUŁ II: WSPARCIE OSÓB W KRYZYSIE BEZDOMNOŚCI Cel: Prowadzenie działań interwencyjnych i aktywizujących skierowanych do osób znajdujących się w kryzysie bezdomności.

MODUŁ III: INFRASTRUKTURA Cel: Wsparcie podmiotów w dostosowaniu prowadzonych przez nie placówek świadczących usługi dla osób bezdomnych do obowiązujących standardów.

MODUŁ IV: INNOWACYJNOŚĆ Cel: Inspirowanie do wdrażania nowych rozwiązań w zakresie pomocy osobom bezdomnym.

Podstawowy błąd pomagania osobom bezdomnym to:

- aktywizacja zawodowa bez wcześniejszej terapii i resocjalizacji,
- budowanie systemu wsparcia w utrzymaniu zatrudnienia oraz w procesie usamodzielnienia.

Analiza przypadku – „Na zimę nawet browara nie ruszę”. Historia Ryszarda.

Po prostu, jestem jedenaście lat wdowiec. Z tym, że stało się tak, że córkę zameldowałem na mieszkanie swoje, osobiste, no i mnie wymeldowała. No, przypadek. Nie wiem co to było, złośliwość czy nie złośliwość, raczej chyba przypadek, ponieważ ja miałem wyjechać do Szwecji do pracy, nie. I po prostu tam miałem mieć konkubinę i jako budowlaniec prowadzić firmę budowlaną, nie. Za dużo było alkoholu i po prostu okradli mnie. Paszport, wszystko i nie mogłem wyjechać, no i zostałem w kraju. Taka prawda jest. A aktualnie zimą to jako tako mam gdzie przebywać ale latem człowiek się psuje. Alkohol, bo człowiek za dużo drinkuje, no. No jest ta różnica, że po prostu człowiek nie pije dla przyjemności, żeby się upić, tylko się uspakaja. Bo tu chodzi o alkohol, żeby alkohol uspokoił. Tak, jak lekarstwo. Tak jak lekarstwo po prostu, no i tym samym jest się chwilowo spokojnym, nie. Jest od razu cieplej też. Śpię na klatkach. Mam uprawnienia budowlane międzynarodowe. Nie jestem alkoholikiem, tylko po prostu... za dużo spożywam, tylko pije, żeby zaspokoić nerwy. Nerwy, po prostu chodzi, ja złożyłem podanie do pracy, a mam sześćdziesiąt trzy lata, i wie pani, że nie dostałem odpowiedzi? Na główny dworzec, no bo jestem budowlaniec, nie.

Ramy prawne pomocy osobom bezdomnym

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej – art. 75: „Władze publiczne prowadzą politykę sprzyjającą zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych obywateli, w szczególności przeciwdziałają bezdomności, wspierają rozwój budownictwa socjalnego oraz popierają działania obywateli zmierzające do uzyskania własnego mieszkania.”

Ustawa o pomocy społecznej definiuje osobę bezdomną nakłada na gminy obowiązki: udzielenia schronienia, odzieży i wyżywienia świadczenia pomocy społecznej z tytułu bezdomności tworzenia dokumentów strategicznych w zakresie rozwiązywania problemów społecznych (nie uwzględnia to jednak explicite bezdomności) umożliwia zlecenie zadań administracji organizacjom pozarządowym określa właściwość miejscową do pomocy osobom bezdomnym (tzw. gmina ostatniego zameldowania) określa świadczenia pieniężne w ramach pomocy społecznej określa zasady i narzędzia prowadzenia pracy socjalnej definiuje i określa standardy placówek dla osób bezdomnych zakazuje przyjmowania do placówek osób nietrzeźwych i niesamodzielnych.

Praca socjalna na rzecz osób bezdomnych oraz zagrożonych bezdomnością jest realizowana zarówno metodą indywidualnego przypadku, pracy grupowej, jak i pracy ze społecznością lokalną. Sięga po repertuar metodycznych działań bezpośrednich oraz pośrednich. Pomagając, pracownik socjalny kieruje się uniwersalnymi zasadami pracy socjalnej.

Czym jest, na czym polega indywidualny program wychodzenia z bezdomności?

- Zgodnie z Ustawą o pomocy społecznej indywidualny program wychodzenia z bezdomności to wsparcie dla osoby bezdomnej polegające na rozwiązywaniu jej problemów życiowych, przede wszystkim problemów rodzinnych, mieszkaniowych i związanych z zatrudnieniem.
- Osoba bezdomna zgłaszająca się do Ośrodka Pomocy Społecznej w celu uzyskania pomocy tworzy wraz z pracownikiem socjalnym plan pomocy, który następnie musi zatwierdzić kierownik Ośrodka. Bezdomny objęty powyższym programem ma udzielaną pomoc w formie opłacania składki na ubezpieczenie zdrowotne.

Przed opracowaniem indywidualnego programu pracownik socjalny analizuje szczegółowo sytuację życiową osoby wymagającej pomocy.

- Bierze pod uwagę każdą sferę życia podopiecznego.
- Określa także jego możliwości i mocne strony, tj., cechy charakteru, wykształcenie, zdolność do zatrudnienia.
- Osoba bezdomna ma obowiązek współpracować z pracownikiem socjalnym w realizacji programu.

- Kiedy osoba bezdomna przebywa w schronisku dla bezdomnych, indywidua Iny plan wychodzenia z bezdomności jest opracowywany przez pracownika socjalnego tej jednostki. W takim wypadku realizatorem działań określonych w programie będzie schronisko.
- Pracownik socjalny wspiera osobę bezdomną w uzyskaniu należnych świadczeń, ułatwia dostęp do świadczeń służby zdrowia, w tym do leczenia uzależnień, pomaga w znalezieniu zatrudnienia, skierowuje do specjalistów z różnych dziedzin (np. prawnik, psycholog), nawiązuje kontakt z rodziną bezdomnego, pomaga w złożeniu wniosku o przydział mieszkania.
- Zakończenie programu następuje w chwili, kiedy osoba przestaje być osobą bezdomną.
- Przerwanie realizacji programu następuje, kiedy osoba bezdomna rażąco naruszy postanowienia programu, opuści miejsce realizacji programu bez udzielenia żadnej informacji bądź gdy osoba oświadcza, że odstępuje od realizacji programu

Efektywną realizację procesu pomocowego wobec osób bezdomnych determinują:

- zbudowanie pozytywnych relacji,
- diagnoza stanowiąca rozpoznanie sytuacji życiowej osoby połączona z zaspokojeniem niezbędnych potrzeb doraźnych (tj. działaniami interwencyjnymi),
- opracowanie i realizacja planu działań,
- systematyczny monitoring i ewaluacja.

Praca z filmem

<https://www.youtube.com/watch?v=klZab38Yw5c> - „To nie jest jej świat, nie tak została wychowana”

Dokumentacja pracy socjalnej

- Działania podejmowane przez pracownika socjalnego w trakcie realizacji pracy socjalnej wymagają pisemnej dokumentacji. W aneksie do standardu pracy specjalnej zastały zaprezentowane przykładowe i obligatoryjne wzory dokumentacji.
- Ponadto pracownik socjalny adekwatnie do skali i zakresu realizowanych działań może wykorzystywać inne sposoby ich dokumentowania w formie np.: opisów sposobów prowadzenia działań, kwestionariuszy ankiet, list współpracowników, kart pracy osoby korzystającej z pomocy, danych kontaktowych, notatek służbowych z przeprowadzonych interwencji itp.
- Zaangażowani specjaliści powinni odnotowywać działania w swoich kartach pracy, których kopie lub skrócone opisy powinny być załącznikami dokumentacji osoby korzystającej z pomocy.

Organizacja pracy socjalnej z osobami bezdomnymi

W zakresie wsparcia interwencyjnego oraz pomocowego niezwykle ważne są następujące kwestie:

- każda gmina powinna mieć opracowany plan działania pomocowego, w tym wypracowaną procedurę postępowania na wypadek konieczności udzielenia pomocy doraźnej w formie zapewnienia schronienia (sytuację optymalną stanowi taka, w której każda gmina dysponuje wyspecjalizowaną placówką świadczącą pomoc interwencyjną lub ma zorganizowane miejsca noclegowe).

Miejsca przebywania osób bezdomnych

Placówki instytucjonalne

Poza placówkami instytucjonalnymi

Stan na 02.2017 r.

Źródło: dane MRPiPS

Ministerstwo Rodziny,
Pracy i Polityki Społecznej

- Fakt, że problem bezdomności nigdy dotychczas w danej gminie nie występował, nie może być powodem braku oferty pomocowej w tym zakresie. Gminna strategia rozwiązywania problemów społecznych powinna uwzględniać możliwość wystąpienia takiego problemu i wskazywać możliwości jego rozwiązania.
- Schronienie powinno być udzielane w gminie dotychczasowego miejsca zamieszkania danej osoby – w celu zabezpieczenia osób lub rodzin bezdomnych przed wykorzeniem z miejsca, utratą systemu wsparcia społecznego i utratą poczucia bycia potrzebnym i ważnym. Jako niepożądaną powinno się uznać praktykę „delegowania” problemów (kierowania osoby bezdomnej do ośrodków znajdujących się w innych gminach).

- Podejmowanie przez gminę wszelkich starań zapewniających przygotowanie optymalnej oferty pomocy interwencyjnej np. w noclegowniach, schroniskach. W przypadku działań interwencyjnych brak tego typu placówki na terenie danej gminy obliguje do wypracowania innego sposobu postępowania w takich przypadkach (interwencyjnie na czas zorganizowania na terenie gminy lokalu zastępczego może to być np. możliwość natychmiastowego schronienia w placówce znajdującej się poza terenem danej gminy).
- W średnich i dużych gminach (powyżej 50 tys. mieszkańców) powinny zostać utworzone sekcje lub zespoły ds. osób bezdomnych lub zostać wyznaczeni i przeszkoleni pracownicy zajmujący się wyłącznie osobami bezdomnymi.
- W placówkach dla osób bezdomnych powinna być świadczona praca socjalna przez pracownika socjalnego zatrudnionego w placówce lub oddelegowanego z OPS zgodnie z rekomendacjami zawartymi w standardzie mieszkalnictwa.

- Lobbowanie na rzecz tworzenia systemu wsparcia osób bezdomnych opartego na mieszkalnictwie, np. w zakresie przeznaczania minimum jednego lub dwóch mieszkań w gminie na potrzeby interwencji kryzysowej (czasowego zabezpieczenia mieszkania osobie, która utraciła mieszkanie) i procesu wychodzenia z bezdomności. Mogą to być np. Lokale czasowo wynajmowane w internatach, jeżeli utrzymanie pustych mieszkań byłoby zbyt drogie dla gminy (co wymaga zabezpieczania środków w budżecie gminy na ten cel).
- Prowadzenie edukacji i udostępnianie wiedzy na temat problemów bezdomności, ukierunkowane na destygmatyzację osób bezdomnych, prewencję bezdomności, obniżanie poczucia niepewności innych specjalistów w kontakcie z osobami bezdomnymi poprzez przekazywanie wiedzy na temat złożoności problemu, budowania relacji, sposobów interwencji, przeciwdziałania bezdomności itp. (organizowanie debat w urzędach gminnych, ośrodkach zdrowia, pogadanek w szkołach, opracowywanie materiałów szkoleniowych, ulotek informacyjnych itp.).

- Opracowanie trybu postępowania w sytuacji zagrożenia utraty domu oraz bezdomności, który powinien określać zasady i sposób ich realizacji.
- Liczba osób lub rodzin (środowisk) przypadających na jednego pracownika nie przekraczała 50 osób/rodzin (środowisk) średnio w ciągu roku.
- Zostały zapewnione odpowiednie środki na pokrycie kosztów działań pomocowych kierowanych do osób bezdomnych i zagrożonych bezdomnością (wskazano pracownika /pracowników odpowiedzialnych za działania wobec osób bezdomnych oraz budżet uwzględniający koszt zatrudnienia pracowników socjalnych i specjalistów adekwatnie do liczby osób bezdomnych oraz skali zagrożenia bezdomnością, tj. liczby mieszkańców z problemami mieszkaniowymi).

Gmina/OPS monitorowały kwestię zadłużeń osób i rodzin objętych pomocą społeczną, nawiązując w tym celu współpracę ze spółdzielniami, zarządami gospodarowania nieruchomościami, wspólnotami mieszkaniowymi, właścicielami mieszkań, którzy będą przekazywać informacje osobom zadłużonym o możliwości skorzystania z pomocy OPS. Jednocześnie powinny być prowadzone działania informacyjne (kampanie społeczne, wrzucanie ulotek do skrzynek pocztowych, informowanie społeczeństwa o zagrożeniach wynikających z zadłużania się i możliwościach uzyskania pomocy).

Analiza przypadku. Historia Dominiki.

Skończyła dobre liceum i studia, zajmowała wysokie stanowiska. Miała też rodzinę. Ale wszystko poszło w niepamięć, gdy zostawił ją mąż. Wtedy pogrążyła się w depresji. By nie czuć smutku, wieczorami wypijała kilka piw. Niepostrzeżenie wpadała w nałóg.

Po rozwodzie nie miałam się gdzie podziać – mieszkanie, w którym mieszkałam wcześniej z mężem i dzieckiem, należało do rodziny męża. W końcu córka zamieszkała z ojcem, a ja zostałam sama. Bez nadziei, **bez wsparcia najbliższych trafiłam na melinę**, gdzie nie było prądu ani normalnej łazienki. I tak przez kilka lat trwałam w letargu” – wspomina Dominika.

W końcu zdecydowała się na terapię odwykową. Ale na nic taka terapia, gdy potem wraca się w to samo miejsce, do tych samych ludzi.

Reintegracja zawodowa i społeczna

W reintegracji zawodowej i społecznej mogą uczestniczyć osoby, które podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym.

Według ustawy są to:

- bezdomni realizujący indywidualny program wychodzenia z bezdomności, w rozumieniu przepisów o pomocy społecznej,
- osoby uzależnione od alkoholu, osoby uzależnione od narkotyków lub innych środków odurzających,
- osoby chore psychicznie, w rozumieniu przepisów o ochronie zdrowia psychicznego,
- długotrwale bezrobotni w rozumieniu przepisów o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy,
- osoby zwalniane z zakładów karnych, mających trudności w integracji ze środowiskiem, w rozumieniu przepisów o pomocy społecznej,
- uchodźcy realizujących indywidualny program integracji, w rozumieniu przepisów o pomocy społecznej;
- osoby niepełnosprawne, w rozumieniu przepisów o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych.

Zasady uczestnictwa

- dzienny czas pobytu nie może być krótszy niż 6 godzin;
- Wrocławskie Centrum Integracji zapewnia uczestnikom:
- wypłatę świadczenia integracyjnego ze środków Funduszu Pracy,
- szkolenia BHP,
- badania lekarskie,
- odzież roboczą i obuwie robocze,
- bezpieczne i higieniczne warunki uczestnictwa w zajęciach,
- środki ochrony indywidualnej,
- codzienny posiłek,
- różnorodne formy zajęć zawodowych oraz zajęcia tzw. miękkie.

Reintegracja zawodowa

- w ramach kursów zawodowych profile: pracownik porządkowy-konserwator, pracownik remontowy-konserwator;
- dodatkowo indywidualnie dobrana ścieżka szkolenia zawodowego dostosowana do możliwości i potencjału zawodowego uczestnika;
- reintegracja zawodowa występuje w dwóch formach: zajęcia teoretyczne oraz praktyczna nauka umiejętności zawodowych;
- współpraca z wrocławskimi placówkami w zakresie prowadzenia zajęć zawodowych;
- uczestnictwo w zadaniach „Stop mowie nienawiści”, usługi gospodarcze, usługi porządkowe, pielęgnacja terenów zielonych;
- trening poszukiwania pracy.

Reintegracja społeczna

- trening interpersonalny/warsztaty umiejętności społecznych;
- doradztwo zawodowe/warsztaty aktywnego poruszania się po rynku pracy;
- konsultacje indywidualne;
- trening gospodarowania własnymi środkami;
- trening umiejętności obsługi komputera;
- dodatkowe formy wsparcia, np. alternatywne formy spędzania wolnego czasu, profilaktyka uzależnień, grupy wsparcia.

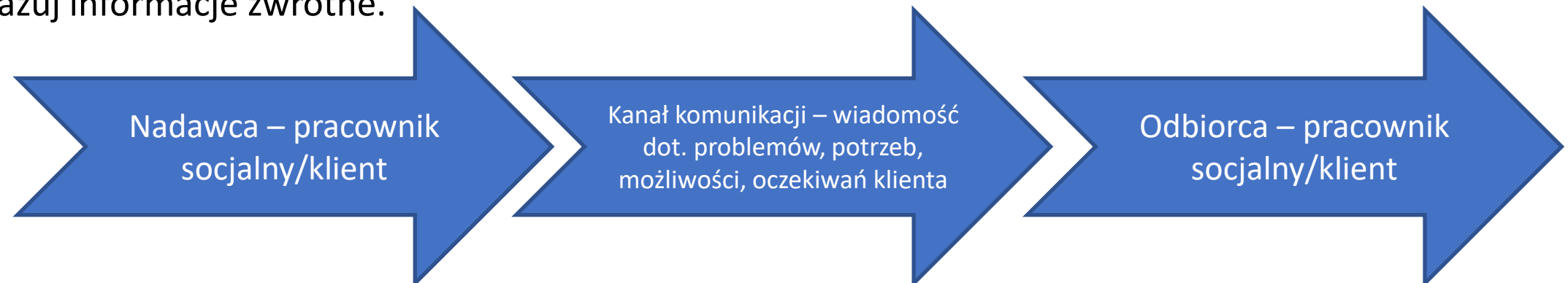
- w zależności od potrzeb uczestników zajęcia z radcą prawnym/prawnikiem, dotyczące spółdzielczości socjalnej oraz zatrudnienia wspieranego;
- Bank Wymiany Usług i Kompetencji;
- wyjścia integracyjne;
- udział w wydarzeniach kulturalnych;
- promowanie wolontariatu

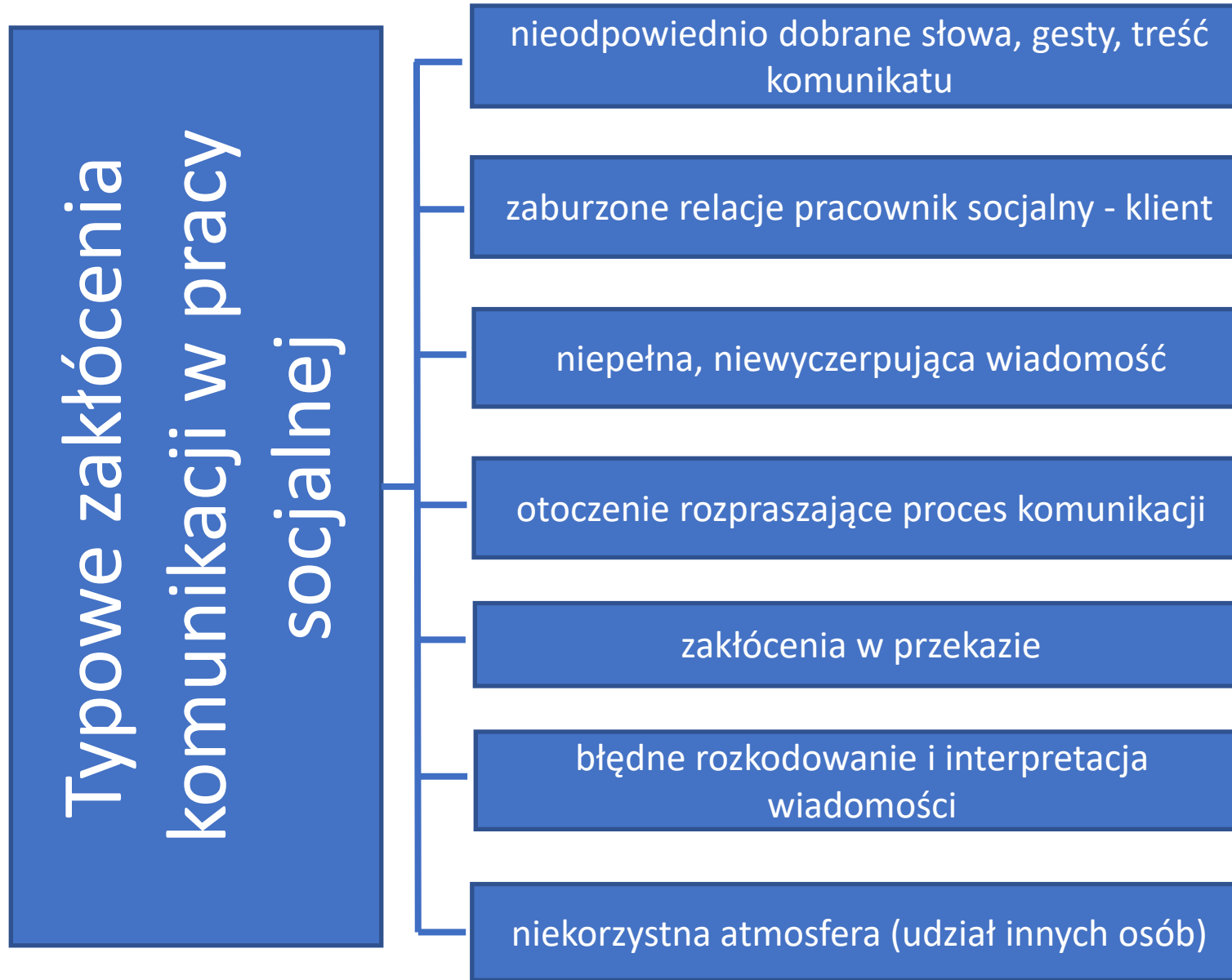
Praca z filmem

- <https://www.youtube.com/watch?v=KE93l1xgUg0> – „Wrócił z Niemiec, żona spakowała walizki”

Podstawy zdrowej komunikacji

- nie oceniaj;
- nie uogólniaj;
- nie interpretuj;
- nie dawaj dobrych rad;
- daj poznać się;
- poznaj partnera;
- przekazuj informacje zwrotne.

Podstawowe zasady pracy socjalnej z osobami bezdomnymi

TAK	NIE
Pomocniczość, współdziałanie.	Nadopiekuńczość, wyręczanie klienta.
Akceptacja klienta.	Brak akceptacji, poczucie wyższości, pogarda, paternalizm.
Aktywizacja empowerment „wędka zamiast ryby”.	Akceptacja bierności, wzmacnianie zależności, „ryba zamiast wędki”.
Ograniczone zachowanie emocjonalne, profesjonalny dystans.	Praca na „emocjach”, litość, egzaltacja, przekraczanie profesjonalnych relacji, brak ochrony prywatności osoby wspierającej.
Poufność, poszanowanie tajemnicy zawodowej.	Brak poszanowania tajemnicy zawodowej, sensacyjne podejście do uzyskanych informacji, udostępnianie ich bez zgody klienta, nadużycie jego zaufania.
Udostępnianie zasobów, wieloaspektowe wsparcie.	Brak wsparcia, brak dostępu do zasobów.

Analiza przypadku. Historia Pawła.

Moje życie układało się dobrze. Miałem żonę, trójkę dzieci, prowadziłem cztery lokale gastronomiczne. Jednak wszystko zaczęło się psuć, kiedy z czasem zacząłem zapijać problemy. Najpierw śmierć rodziców, potem rozwód. Dopóki nie zacząłem „zawalać” pracy, wydawało mi się, że nie mam problemu z alkoholem. By wyjść z długów, sprzedałem mieszkanie. Jednak komornik zajął pieniądze za nieopłacone alimenty i z dnia na dzień znalazłem się na ulicy... Z czasem byłem umęczony każdym kolejnym dniem, brudem, głodem... Mam dużą rodzinę, ale za każdym razem jak prosiłem o pomoc – odmawiano mi jej.

Profilaktyka bezdomności

Membrana oporu społecznego i instytucjonalnego

Edukacja osób pomagającym osobom bezdomnym i zagrożonym bezdomnością.

Szkolenia w zakresie:

- podstaw terapii uzależnień, ze szczególnym uwzględnieniem zjawiska współuzależnienia,
- pedagogiki specjalnej

Projekty związane z wczesną diagnozą zagrożenia bezdomnością:

w ramach różnych projektów udzielenie odpowiedniej pomocy rodzinie, np. projekt asystent rodziny, przeciwdziałanie eksmisjom poprzez uzyskanie informacji o powstających długach czynszowych, współpraca z sądami, policją, szkołami i izbami wytrzeźwień, spółdzielniami mieszkaniowymi.

Terapia uzależnień:

terapia uzależnienia od alkoholu oraz współuzależnienia rodzin, podejmowana możliwie jak najwcześniej, zanim nastąpi rozpad rodziny, odpowiednia ilość placówek i terapeutów.

Informacja i edukacja społeczeństwa w zakresie:

- dostępnej pomocy w stworzonym systemie,
- przeciwdziałania bezdomności poprzez nie udzielanie pomocy finansowej osobom zebrzącym.

Ekonomia społeczna:

CIS, spółdzielnie socjalne, zakłady pracy socjalnej, prace społecznie użyteczne, inne projekty aktywizacji zawodowej (lepiej dać sponsorowaną pracę niż pieniądze).

Mieszkalnictwo:

tworzenie wszelkiego rodzaju subsydiowanych mieszkań i kwater, indywidualne programy wychodzenia z bezdomności.

Partnerzy w procesie wsparcia i aktywizacji zawodowej osób bezdomnych:

- międzysektorowo – sektor publiczny, organizacje pozarządowe, biznes;
- interdyscyplinarnie – projekty partnerskie instytucji pomocy społecznej, służba zdrowia, aktywizacji zawodowej, mieszkalnictwa, wymiaru sprawiedliwości

Współpraca specjalistów

- Ośrodki Pomocy Społecznej; ZUS i KRUS;
- urzędy miasta/gminy; Urzędy Pracy; Centra Pomocy Rodzinie;
- jednostki służby zdrowia; placówki oświatowe, poradnie psychologiczno-pedagogiczne;
- Policja, Straż Miejska; instytucje wymiaru sprawiedliwości;
- banki, instytucje finansowe i biznesowe;
- instytucje kulturalne, organizacje pozarządowe;
- Domy Pomocy Społecznej;
- administratorzy zasobów mieszkaniowych.

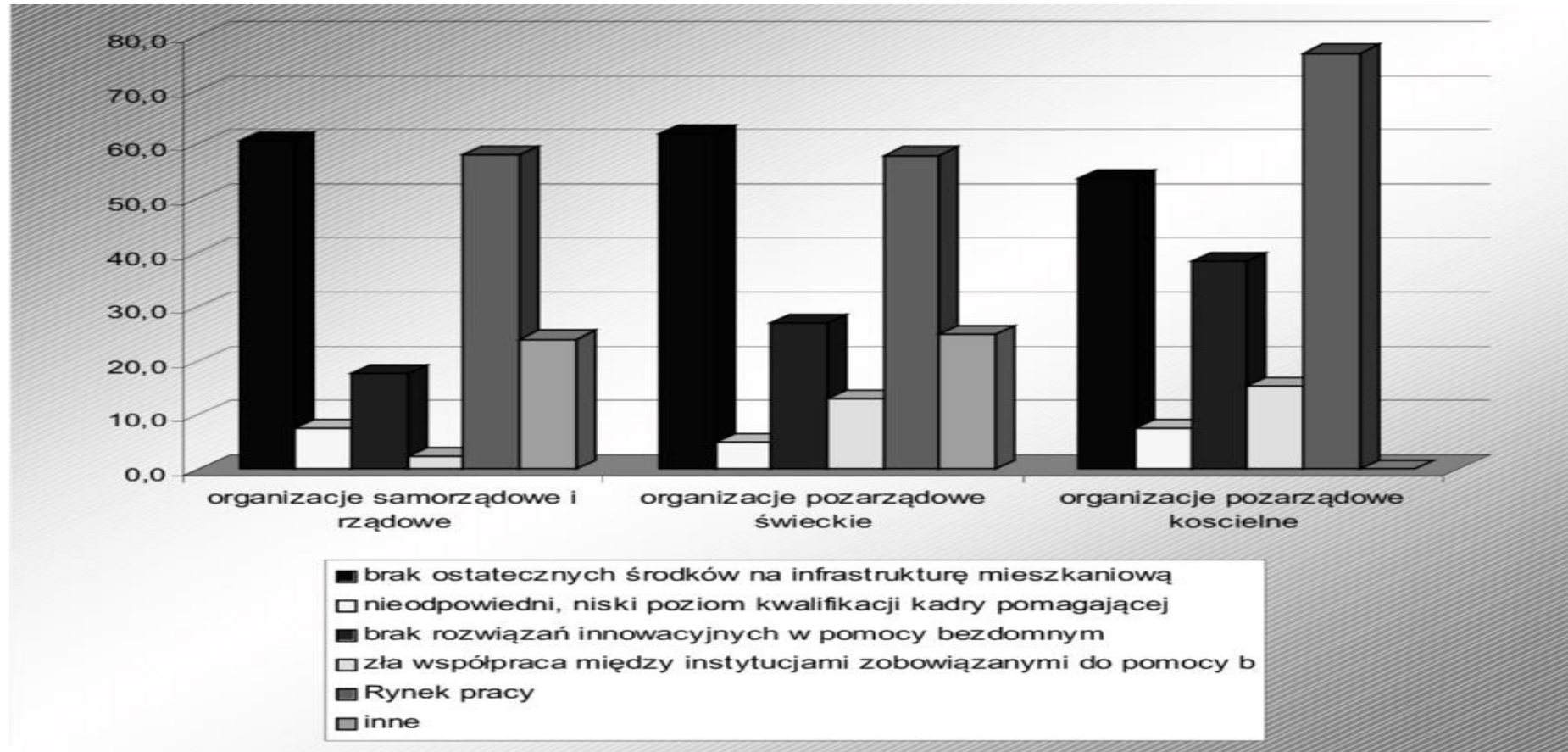
Pomoc świadczona na rzecz osób bezdomnych przez OPS:

Pomoc pieniężna:

- zasiłek stały, zasiłek okresowy, zasiłek celowy.

Pomoc niepieniężna:

- posiłek,
- składki na ubezpieczenie zdrowotne,
- pomoc w uzyskaniu miejsca w schronisku,
- praca socjalna, tj.: kontrakt socjalny, poradnictwo specjalistyczne,
- pomoc w wyrobieniu dowodu osobistego,
- pomoc w poszukiwaniu pracy,
- pomoc w podjęciu leczenia odwykowego i terapii,
- pomoc w załatwianiu spraw urzędowych.

Analiza przypadku. Historia Izy.

Kiedyś to miałam życie jak pączek w maśle. Ukończyłam studia, pracowałam w szkole, rozwijałam swój mały biznes. I wtedy się zakochałam. Mój partner też prowadził swoje interesy. Jakie? Do dziś nie znam całej prawdy...

Dla tej miłości zrezygnowałam ze wszystkiego, zatraciłam siebie. Z czasem stałam się jego własnością – decydował o moim życiu, zamykał mnie w mieszkaniu, kłamał i był agresywny. Na to wszystko nałożyły się kłopoty finansowe, ale dzięki mojemu podpisowi na czeku wszystko miało się naprawić...

Ten podpis zaprowadził mnie do więzienia – zostałam skazana za fałszowanie środków płatniczych. Sama zgłosiłam się na policję. Jedyne strach jaki mi wtedy towarzyszył, to był strach przed moim partnerem.

Więzienie to nie był łatwy czas, ale wiele się tam nauczyłam, przemyślałam swoje życie. Po wyjściu nie miałam dokąd pójść.

Dziękuję za uwagę